

Kiss Norbert

Új göcseji és hetési táncgyűjtések a „Folklór határok nélkül” program keretében

Egy éve hangzott el a „Fölszállott a páva” televíziós folklórvetélkedőn, hogy a zalai táncgyomány nem való színpadra, töredékes jellege miatt. Ez a sommás, táncos körökben sértőnek tartott megjegyzés nem szegte, sőt inkább megerősítette a zalai néptánc-műhelyek igyekezetét. Jelenleg is több szakember foglalkozik a még fellelhető hagyományok gyűjtésével. Ezek közül kettő koreográfia formájában is színpadra került 2013 novemberében a szlovéniai Dobronakon, a „Folklór határok nélkül” program keretében, melyet támogat a Szlovénia- Magyarország uniós operatív program is. Cikkemben a koreográfiák alapjául szolgáló gyűjtések szakmai elemzésére vállalkozom.

Göcseji gyűjtés eredményei

A Baloghné Bacsa Ibolya által Bakon, Zalatárnokon és Nován gyűjtött táncokban megfigyelhető a zárt összefogódzást megszakító kifordulás és eltávolodás (a csalogatás, ami nem más, mint a táncos nyelven megfogalmazott udvarlás), mely visszatér ismét zárt páros forgásba. Időnként megjelenik a nő kar alatti forgatása is. A tánc többnyire a férfi magamutogatásával (figurázás), közeledésből, elutasításból következő feszültséget hordozza, amely a páros forgásban oldódik fel.

A tánc mozgásanyaga

A lassú és gyors csárdás a mozgásanyagát vizsgálva kijelenthetjük, hogy negyedes lüktetésű. A tánc alapmotívumai a futó lépések variációi, a kétlépéses csárdás, illetve az egy lépéses csárdás, ami a lippentő motívum megfelelője. A táncot néhol combcsapással színesítik. A nyílt és zárt összefogódzású páros forgások mellett megjelenik a különtáncolás – a forgást megszakító csalogatás – és a nő kar alatti kifordítása. A táncfolyamat alapvetően szabályozatlan, improvizatív felépítésű, de meghatározó hányadában megfigyelhető a szabályozott, kötött szerkezet is. Mindez a tánciskolák hatásával magyarázható. A kevés motívumanyag, valamint a gazdag páros összefogódzási mód gyakori változtatásának eredményeként változatos képet nyújt a tánc szerkezete. Előfordul a táncban egyenes irányú (előre-hátra) haladás párban, zárt fogásban. Különtáncolásakor egymással szemben figurálnak és akár ki is fordulnak, tetszőleges, vagy szimmetrikus irányokba.

A nyugodt és erőteljes, dinamikus előadásmód váltakozása jellemzi a táncot. Ez megfigyelhető a forgásokban és a figurázásokban egyaránt. A táncfolyamatot a forgások, a gyakori irányváltások és páros összekapaszkodási módok sűrű váltogatása, a párok eltávolodása, a kar- és törzsgesztusok, és az ezeket néhol megkoronázó fejmozgások jellemzik. A páros forgás egyenletes negyedes lépését sokszor negyedes lüktetésű rugózás kíséri. Mindezek jelentős szerepet játszanak és meghatározzák, egyedivé teszik a tánc képét. A tánc dinamikáját az összefogódzás módjának változatossága is fokozza, ami térben való erőteljes elmozdulásokat eredményez. A motívumokhoz minden fogási módnál más és más kar- és törzsmozgás kapcsolódik.

A tánc során hallható és látható dinamikai elemek is gyakran előfordulnak.

A lépéseket kísérheti enyhe és erőteljes dobogás egyaránt.

A tánc során dominál a páros forgás az összes páros viszony (azonos és ellentétes) és a páros összekapaszkodási módok. Két jellemző formája van keringésnek.

Az egyik keringési mód, amikor (majdnem) a férfi a forgás tengelye.

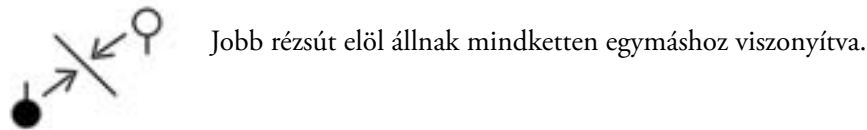
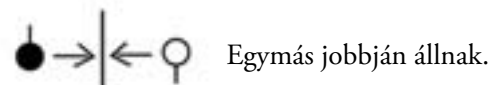
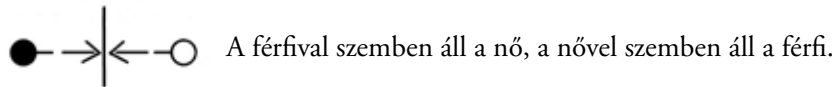

A másik forma, amikor mindkettőn egy, a kettőjüket összekötő egyenesen található forgástengely körül forognak, ami a férfinak van közelebb.

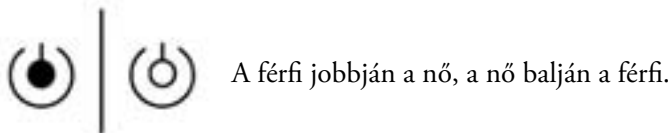

Jellemző páros viszonyok a tánc során:

Azonos viszonyban irányvonaluk azonos, frontjuk ellentétes.

Ellentétes viszonyban irányvonaluk ellentétes, frontjuk azonos.

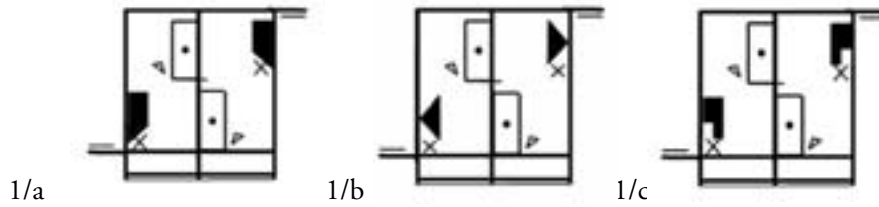

A párban való táncolás, ezáltal a változatos összekapaszkodási módok (páros fogások) a tánc képét jelentősen formálják, mondhatjuk, hogy alapvetően meghatározzák. Természetesen a fogásmódok és a páros viszonyok az alkalmazható lépéseket, motívumokat is behatárolják.

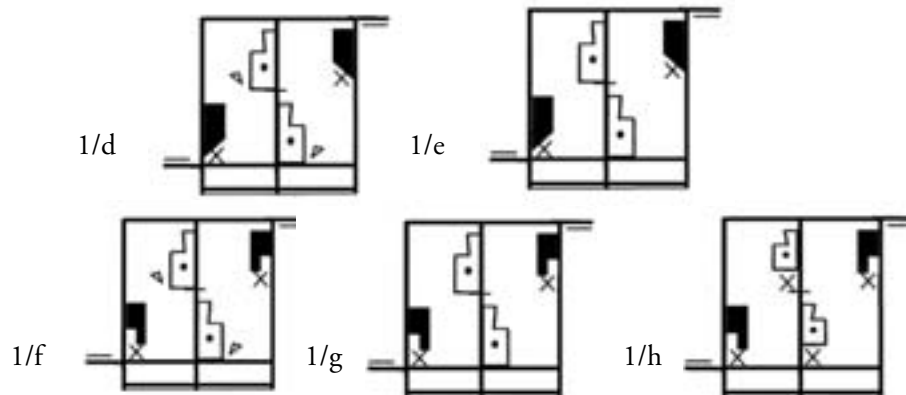
A táncban fellelhető motívumok

Futó lépések: Többnyire párban táncolják – szinte az összes páros összefogódzási módban –, a páros forgás egyik alaplépése. Helyben és elmozdulva (előre, hátra, oldalra) táncolják, illetve kifordulva a térben (jobbra). A futó lépés többször párosul csípőtekeréssel, vagy enyhe törzshajlítással oldal irányba. Dobogással, dinamikailag fokozottabban is előfordul. Ritmusa: ww

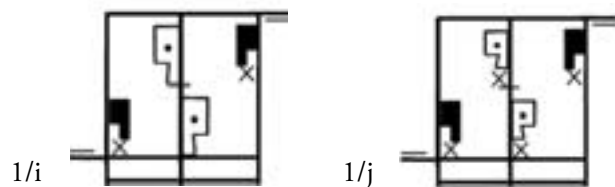
Helyben futó lépés enyhe dobogással, és az ezzel egyidejűleg előforduló gesztus láb irányai. (1/a, 1/b, 1/c számú táncjelírás).

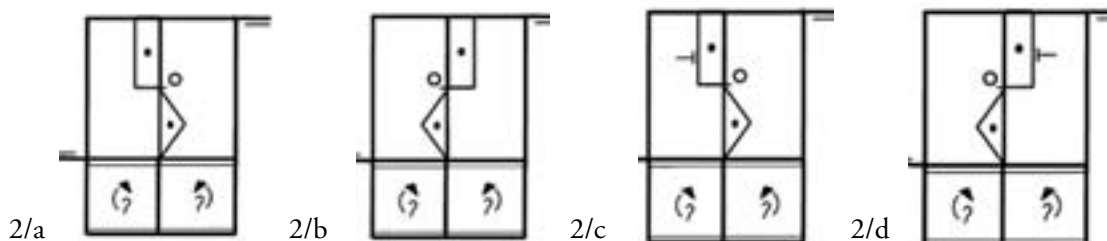
Előre haladó futó lépés hátul, illetve rézsút hátul felkapott sarokkal. (1/d, 1/e, 1/f, 1/g, 1/h számú táncjelírás).

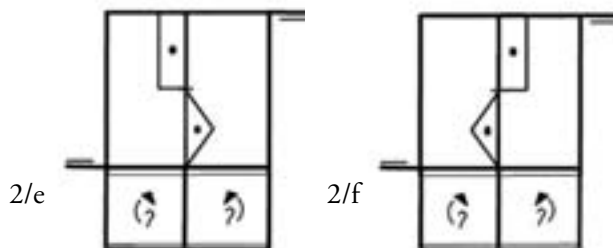
Hátra haladó futó lépés sarok felkapással. (1/i, 1/j számú táncjelírás).

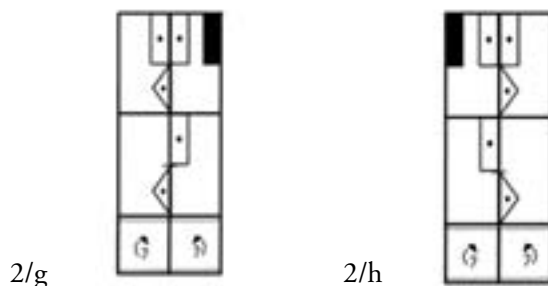
Csárdás lépések: Tovahaladó csárdás lépés. Jobb lábbal oldalra lépünk w + bal lábbal nyitott első pozícióba lépünk w Bal lábbal oldalra lépünk w + jobb lábbal nyitott első pozícióba lépünk w Azonos ismétlés. Ritmusa: ww (2/a, 2/b, 2/c, 2/d számú táncjelírás).

Előfordul ebben a formában is számos esetben, amikor csárdásszerűen tovahaladva lépnek. (2/e, 2/f számú táncjelírás).

A csárdás lépéssel való páros forgás irányváltása (2/g, 2/h számú táncjelírás).

Hetési gyűjtés eredményei

Toplak Alenka, Toplak Rudolf, Gerlecz László, ifj. Horváth Károly munkája eredményeként készült kiadvány a gyűjtési vidék (Hetés) jellegzetes polgári eredetű társastáncaira épül.

Zala paraszti táncéletében is fontos szerepet játszottak a tánciskoláknak köszönhetően elterjedt polgári eredetű társastáncok. A gyűjtések is számos ilyen táncot tártak fel e vidéken. A polgári társastáncok Ny-Európából terjedtek el, nemesi-polgári táncok folklorizált változataiként. A 19. században nemcsak Magyarországon, hanem egész Közép-Európában jelentős szerepet játszottak a paraszti tánckultúra átalakulásában, a viszonylag egységes polgárosult táncstílus kialakulásában. A tánciskolák, hivatásos táncmesterek, a tánciskolák megjelenése elősegítette ennek a folyamatnak a terjedését. Ezek a polgári társastáncok csak néhány motívumra, leginkább zárt páros forgásra korlátozódnak. Jelentőségük kicsi, de jelen vannak, mégpedig nyugat-közép-európai stíluskörből cseh, morva és osztrák közvetítéssel, vagy német telepések révén, vagy a felsőbb társadalmi osztályok közvetítésével kerültek a Kárpát-medence parasztságának táncincsébe.

Ezek a könnyen tanulható dalok és táncok igen nagy népszerűségnek örvendtek. Az egyes településeken

a 70-es években 10–15 féle polgári táncot is ismertek. A táncok népszerűségét növelte egyszerű, 2/4-es illetve 4/4-es, ismétlődő periódusokból álló szerkezetük, melyeket még fél dallamos variációkban is jártak. A zalai polgári táncok bizonyos táncdallamai lakodalmi szokásokba is beékelődtek. A polgári táncok zenei kíséretét a nyugati stílus nagyban befolyásolta, (osztrák, szlovén, horvát). A területi közelség ellenére a dallamokban nagy variációs gazdagság fedezhető fel. A táncok ritmuskészlete szinte teljes hasonlóságot mutat. Zenei kíséretüket, nyugati mintára harmonika szolgáltatja, majd vonósbandák is játsszák.

Sok vita kerekedett már abból, hogy kell-e a polgári jellegű társastáncokat tanítanunk, még akkor is, ha egy adott terület, falu tánc kultúrájában ezek vannak többségben. Véleményem szerint válogatva ezekből, megfelelő szintű lépcsőfokot jelenthetnek egy-egy tánc típus megtanulásánál, illetve a páros viszonyok, összekapaszkodási módok tanításánál.

A mostani gyűjtőmunka eredményeként sikerült feltárni és rekonstruálni néhány fajtáját, típusát a Hetés vidékéről. A kiadvány készítői igényes kivitelezésben mutatják be gyűjtésüket, valamint oktatási segédletükben a rekonstruált táncok változatait is. Sok esetben magyar és szlovén változat is fellelhető. A kiadvány az alábbi táncokat tartalmazza: sujszterpolka, szotics, hupi polka, vánkostánc, gólyatánc.

Gazdag Ágnes: Léda

